

Staleté duby vymírají. A živočichové s nimi

Universitas.cz, 1.6.2018

Zajímavé výsledky nejčastěji vzniknou, když se propojí vědci různých disciplín. Potvrdilo i výzkum vlivu historie krajiny na výskyt starých stromů a zvláště chráněných brouků, spojující geografická a biologická data. Spolupracovali na něm geoekolog z Ostravské univerzity a biologové z Akademie věd. Jejich studie právě vycházející v prestižním ekologickém časopise *Diversity and Distributions*. Badatelé v ní upozornili na takzvaný extinční dluh v lužních lesích podél soutoku Dyje a Moravy – tedy na stav, kdy se organizmy ještě nějakou dobu vyskytují i v prostředí, které už pro ně není vhodné.

Na výzkumu, pokrývajícím území lužních lesů podél dolních toků a soutoku řek Dyje a Moravy, přezdívané „Moravská Amazonie“, se podílel Jan Miklín z katedry fyzické geografie a geoekologie Přírodovědecké fakulty Ostravské univerzity ve spolupráci s biologem z Entomologického ústavu Biologického centra Akademie věd. Ve svém výzkumu spojili data z rozsáhlého mapování starých a solitérních stromů s údaji o vývoji krajiny během posledního století.

„Z databáze necelých dvanácti tisíc stromů mapovaných v uplynulých letech jsme vybrali zvláště staré a velké duby a stromy s výskytem ohrožených a chráněných druhů brouků, jako je třeba tesařík obrovský nebo páchník hnědý,“ popsal Miklín.

Ke každému stromu následně přiřadili informaci o tom, v jakém typu lesa podle zápoje roste v současnosti a v jakých rostl v roce 1938. Údaje vyvozovali vědci ze starých leteckých snímků, všímali si i rozdílného stupně zápoje – od hustého lesa po solitérní stromy na loukách.

Řídké lesy mizí

V následných statistických analýzách se pak autoři studie zaměřili na několik otázek: jak je výskyt brouků a starých stromů ovlivněn současným typem lesa, jakou roli v současné distribuci hraje stav lesa na počátku 20. století a jak souvisí zdravotní stav stromů s typem lesa.

Řídké lesy byly dříve běžné, ať už je udržovaly přírodní disturbance nebo, zejména později, lidské hospodaření. Od 19. století však rychle mizí a spolu s nimi i druhy vázané na tyto podmínky. V současné ochranné ekologii se v posledních letech jedná o poměrně horké téma: Otevřené lesy jsou biologicky mimořádně bohaté a zároveň jde o jedny z nejvíce ohrožených a nejrychleji mizejících ekosystémů.

„Že starých stromů i stromů se zájmovými druhy je více tam, kde je v současné době les otevřený, není až tak překvapivé, dá se to odvodit z ekologických nároků zkoumaných brouků. Dokazuje to ale, že právě poslední zbytky otevřených porostů, často skupinky solitérních dubů na loukách, jsou jedněmi z nejcennějších biotopů, které v „Moravské Amazonii“ najdeme“, vysvětluje spoluautor studie, entomolog Lukáš Čížek z Akademie

věd. Tyto mohutné stromy jsou pro biodiverzitu velmi důležité, žijí na nich stovky druhů brouků a dalšího hmyzu, lišejníků a hub. Jsou výrazně bohatší než stromy v hustém lese.

„Důležité ale hlavně je, že i staré stromy rostoucí v současné době v zapojeném lese se ve větší míře vyskytují tam, kde byly v roce 1938 lesy otevřené, a stejné to je i s brouky. Platí při tom, že čím otevřenější byl na daném místě les v roce 1938, tím spíše tam dnes najdeme stromy s chráněnými druhy,“ vysvětluje výsledky biolog.

Extinční dluh

Výsledky studie , publikované v prestižním časopise Diversity and Distributions, tak ukazují na takzvaný extinční dluh – tedy stav, kdy se organismy ještě nějakou dobu vyskytují i v prostředí, které už pro ně není vhodné.

Lesy mají obrovskou setrvačnost, vzácné organismy tak například mohou žít na mohutných stromech, které v místě rostou díky tomu, jak se v lese hospodařilo před více než stoletím. Jenže pokud dnešní hospodaření podobné stromy nevytváří, organismy na ně vázané přežívají pouze dočasně. Až padnou staří velikáni, nebudou mít kde žít.

Likvidace biologické rozmanitosti

Data o zdravotním stavu stromů také ukazují, že v zapojeném lese veteráni umírají mnohem rychleji než v porostech otevřených. Proměny lesní krajiny v uplynulých staletích, dané změnou lesního hospodaření, se tak přímo podílejí na likvidaci biologické rozmanitosti.

„Tyto staré stromy kolosálních rozměrů jsou pozůstatkem dřívějšího pastevního a výmladkového hospodaření. Bez pastvy ale zarůstají hustým lesem a to se projevuje na jejich zdravotním stavu,“ popisuje David Hauck, jeden ze členů týmu, který měl na starosti právě mapování stromů. Nejstarší mohutné duby jsou staré téměř čtyři sta let a největší mají průměr kmene přes dva a půl metru. Jenže mladší generace solitérů chybí a kvůli hustým lesům stromy nemají možnost vyrůst do obrovských rozměrů. A tak mohutných dubů rychle ubývá. Většina z nich je totiž za zenitem. Jsou buď mrtvé anebo z větší části proschlé.

„Na základě této práce si lze uvědomit, že způsob hospodaření v krajině má měřitelné důsledky ještě o staletí později. Pokud chceme ohrožené druhy zachránit, je třeba začít konat a nastavit správný ochranný management území. A právě k tomu by naše práce měla pomoci,“ dodává Miklín.

Co dál

„Pokud chceme mít nějaké solitéry i pro budoucí generace, je třeba sázet solitérní stromy na loukách, uvolňovat některé stromy, které jsou v lepším zdravotním stavu a které jsou vyrostlé relativně nedávno, pokácením okolních stromů“, vysvětluje Čížek. A i při těžbách dřeva ponechávat na pasekách co nejvíce stojících stromů a hospodařit v lesích tak, aby byly řidší.

V posledních desetiletích „Moravskou Amazonii“ ohrožují vysoké těžby dřeva, při němž staré porosty mizí v kontextu posledních sta let bezprecedentní rychlostí, ale též chybějící velkoplošná ochrana přírody. „Ohrožené druhy a solitérní duby, jeden ze symbolů zdejší krajiny, jsou jen reliktem dřívějších dob a pro jejich udržení (nebo ještě lépe obnovu biologicky cenných biotopů otevřených lesů), toho neděláme dost,“ dodává Čížek.

Podle Čížka v zahraničí umí se státními lesy hospodařit mnohem přátelštějším způsobem pro les i krajinu. Neexistuje, že by se v chráněném krajinném území dělaly holoseče a ještě k tomu v takovém rozsahu. U nás se to, bohužel, děje běžně, protože stát nestojí o to, aby se s lesy hospodařilo udržitelně, ale cílem je získat co nejvíce peněz. Bezohledné kácení a upřednostňování byznysu má přednost před ochranou unikátní přírody.

Inspirace? Z Rakouska

„Na rakouské straně této oblasti podél Dyje jsou lesy z části obhospodařované jako pařeziny a toto dřevo je prodáváno jako palivové dříví. Pařeziny obrůstají, obnovují se a zhruba co dvacet až třicet let se toto dřevo těží, lépe se s ním i manipuluje, je to jako za starých časů, kdy lidé pro získání dřeva na otop vzali sekeru a osekali tenčí dřeva. V Rakousku mají tyto pařeziny soukromí vlastníci a vydělávají na tom, takže i tento ekonomický model může být inspirací pro hospodaření u nás,“ podotýká Miklín. Přizpůsobit hospodaření potřebám vzácných a vymírajících organismů by bohatě stačilo na části území.

Naději na oživení krajiny Moravská Amazonie má. Jenže většina lesů je zde ve vlastnictví státu a hospodaří v nich státní podnik Lesy České republiky. A místo, aby naše lesy a jejich přírodní bohatství chránili, přeměňují toto unikátní území na nudné, holosečně obhospodařované, přírodně chudé plantáže. Tento způsob hospodaření poškozují přírodu, je ale podle autorů studie jednoznačně kořistnický a neslučuje se s líbivými prohlášeními podniku o ochraně přírody. Změnit postupy ale státní podnik dlouhodobě odmítá, brání i vyhlášení rezervací a dalších chráněných území.

Zdroj: <https://www.universitas.cz/aktuality/940-stalete-duby-vymiraji-a-zivocichove-s-nimi>